

ХУУСАА БЕТИНДЕ ССРЭ-НИЦ ТСЭ-ЗИНИЦ ДЫЦНАДЫЛАРЫ

«СЭКП-ийн XXVI съездин-
ийн, СЭКП ТХ-ийн оон соон-
дагы болтаг Пленумарийн
шунтпирлер база чуртун
Аш-чем программанын
даалгаларын чединшиг
күүсидир дээш Түркмен ССР-
ийн көдөш ишчилер дүжүт
ажалдаан организацин
дооскаш, күрүнеге хөөнөн,
тараан, ноган, батча куу-
тураларын садар талаз-биле
социалистг хүлээгелерин
чединшиг күүсеткен.

Республиканын белеткед
пунктуларын болташ бол-
баазырадыла бугуругелерин
ке кохоттардан база совхоз-
тардан бир миллион 231 муң
тонна хөөн кирген, 78 муң
тонна тараа, 226 муң тонна
ногаа, 178 муң тонна батча
куу-тураларын дужааттыган.

Хоорайларга болташ улет-
пир төптөргө ногалар база
батча куу-тураларын дужар
пунктуларын.

Келер чылдын дүжүтүнө
хергелер тараа куу-тура-
ларын үренин республика-
нын ажил-агиларын четир
санын кылдыр уруп алган.

Мал продуктуларын сада-
рындык талаз-биле күрүне
панын Москва областын кө-
дөш ажил-агиларын ишчилер
хуусааган эрте күүсеткен.

Областын белеткед пункту-
ларын болташ болбаазыра-
дыла бугуругелерин ажил-
агиларын 273 муң тонна
мал болташ күш ээди, 1.566
муң тонна сүт, 3.178 миллион
чуурга кирген.

Мал продуктуларын күрүне-
ге садар ажил ында уламчы-
лап турар.

Мал продуктуларын күрүне-
ге садар талаз-биле соци-
алистг хүлээгелерин, планын
даалгаларын Киев областын
ишчилер база чединшиг
күүсеткен.

Областын ажил-агиларын
күрүне шыгымын 227
муң тонна мал болташ күш
ээди, 1.005 муң тонна сүт-
ту, 825 миллион чуурга
болташ 173 тонна дүктү ду-
жаатан.

Мал продуктуларын күрүне-
ге садар ажил база ында
уламчылап турар.

Санаалга техникаларын де-
ринг-херекселерин бугуру-
гелерин талаз-биле чыл планы ба-
за чединшиг күүсеткенге.
1982 чылдын биле деңизерге
ол продукциянын бугурууш-
куну 12 хуу өскөн.

СЭКП-ийн XXVI съездин-
ийн, СЭКП ТХ-ийн оон са-
раадындагы Пленумарийн
шунтпирлер база чуртун
Аш-чем программанын
даалгаларын чединшиг
күүсидир дээш Морд-
ва Умарт АССР-дерин, Воло-
да болташ Орда областнын
көдөш ажил-агиларын ишчилер
хуусааган эрте күүсет-
кенер.

Белеткед пунктуларын
болташ бугуругелерге Мор-
да АССР-ийн ажил-агиларын
75 муң тонна мал
болташ күш ээди, 326 муң
тонна сүт, 162 миллион чуур-
га, 520 тонна дүк кирген.

Күрүнеге мал продуктула-
рын дужаар ажилды бо чер-
лер ам-даа уламчылашкан.

(СЭТА).

ЯКУТИЯНЫЦ СПОРТУ- 60 ХАРЛААН

Якутиянын хой-иницини ол
сонгу чер чуртунга спорту
шунтпирлерин 60 чыл бол-
ганын демдегелэи.

1923 чылдын декабрь
айында Якутиянын төкү-
сү Комунисттер чанынга
Күн-култур болташ спорт
херектеринин талаз-биле
чөөрелди тургускан. «Күн-
ажылга болташ ССРЭ-ни
камгаларына белен» деп
комплекс куртка мептер
эзелде Якутияга спорту
шунтпирлерин онза калбар-
ган.

ГТО-нуң «Ворошиловчу
адгжынын» баштайгы де-
мектерин алганнар снай-
перлер, тускай хаак баталь-
онларын дайнычтарын бооп
алган, Ада-чуртун Улуг да-
йынын фронталарына ал-
дарып сурагалааннар.

Якутияга, талантыл
есирчүлүгү, РСФСР-ийн,
ССРЭ-ийн, Европанын, де-
сейин болташ Олимпий
оюнуларындык да тиктеле-
рин болташ шаңалдыларын
кижиктиген.

Амгы уеде Якутияда
спорттун бугу хевирлерде
280 муң ажыг кижик, азы
бугу назы-харын болташ
профессионаларын ушкү чурт-
такчы бурзуу кириш турар.

Д. БУБЯКИН,
СЭТА-ның корр.
Якутск.

Республиканын 6 бугуру-
гелерин продукцияны атте-
стациян бугуру эркен. Кы-
зыл хоорайга 15 шынар хуу-
ни организацин, шынар
экижидер талаз-биле хой ажил-
дарын туу-бу, автосептелге,
сүт заводтарында болташ да-
рамылга фабрикасында чорут-
кан. Бо бугуругелерде шы-
нар экижидерин тускай
планын чогадып кылган. Оон
түнелдине Кызылдың туу-бу
заводунда 1981 чылга де-
нээрге, завод иштиниң бр-
гы бо чылын ийн каттап кы-
зылган. Даарамылга фабрика-
сында, сүт заводунда база
«Тува-швейбыт» каттыжымш-
кында шынар башкарарын
комплексист системанын тур-
гускан. Хоорайның он ажыг
бугуругелеринде бирги тө-
лөмдөдөр кылганган.

Сөөлү үш чылда респу-
бликанын улетпир бугуругелер-
ин продукциянын шынарын
экижидер талаз-биле 300
хемчеглерин ажилдап кылган,
чаа хевирин 170 кыдыларын
шингээди алган. Шунту
ажылдар эки чоруп турар ди-
зе чазыг болур. Чамдык ми-
нистерволар, ведомстволар,
бугуругелге каттыжымшкы-
ны шынарже кичээтпей сал-
байн турар. Оон түнелдине
Тува АССР-де күрүнеги Шы-
нар демдээш тымыскан про-
дукция нини бараан про-
дукциянын хемчеглерин чүгө
0,5 хуузу болур. Россия Фе-
дерациясында бо көртүзүт
15,5 хуу чедип турар.

Күрүнеги Шынар демдээш
тымыскан продукциянын Тува-
да чүгө Кызылдың даара-
мылга фабрикасы бугуруп ту-
рар. Бичаа-даа бо чылы,
мурунку чылдарга деңизерге,
шынар кудулуп турар. Ме-
бель фабрикасы биле уу-
счоваалдызынын уран-шевер
уст-тымыжынын шенелде бугу-
ругелери Шынар демдээш

Төп электри станциясы.
ның А. Н. Латункинге
удурткан № 3 ээлчө эки
көртүзүгелерин чедип алган.
Башкарылга төвүнүн ажи-
лындан хой-ле ажилдар

ужукталыр. Бичангаш ки-
чээтпейлор чорук, бедик ха-
рымысала ажилчындардан
кол негелде болур.

ЧУРУКТА: Кызыл төп
электростанциянын кол

башкарылга төвүндө ээлчөт
начальниги А. Н. Латункин
биле электик Т. Я. Белкова
олап ажилт үезинде.

Ю. КОСАРЬКОВТУН фо-
тозу.

Ш А Л Ы Ч Ы А Ж Ы Л Д А А Н Б О Л З А...

Санын хонуктар шуужуп
эрте бээр. Каш-ла хонгап
он бирги беш чылдың ушкү
чылын чедип эвтирар бис.
Эрги чылым уел, чаа чыл-
ды уткуп тура кылган ажи-
лымысты, бугуругел үүлени-
ти түнел, ажилымыс үре-
тиндегил болуу дээш
моон сонгаар чүңү кылдыр,
высты баш бурунгаар тода-
радып, канчаар ажилдарын
высты бодаар үе чоокшу-
лаан.

Республиканың улетпир
бугуругелерин эркен он
бир айлара херин базымын
кызыл, бугу-ле кол-кол көр-
гүзүгелер талаз-биле он бир
айларын планын оонад-
ларын чединшиг ботан-
дырал. Продукция сайгара-
рының планын хуусаа бетин-
де күүсеттиген.

Эркен он бир айлара
«Тува даг-дугу» комбинат-
тын ажил-ишчилерин план-
дан дашкаар 7222 тонна
сорттук даг-дугун бугуругел.
«Каа-Хем» хөмүр-даш раз-
резиниң дагжылары 58 муң
тонна хөмүр-дашты казып
тылкан. Бо эркен уенин
иштинде 5,8 муң дөрбөлчүн
метр экин хаалгаларын, 46
тонна колбаса кыдыларын,
771 тонна чалаң сүт про-
дукциянын, 446 тонна дал-
ганын пландан дашкаар бу-
дурган.

Тудуг материалдарын, сар-
жаг, ээртпес суксунар бугу-
ругел талаз-биле чыл
планын база-ла чединши-
гининг күүсеттиген. Кы-
зылдың сүт комбинаты бол-
таш туу-бу заводу сайга-
рыланың чыл планын күү-
седип алкан. «Тува сен-
тедге тудуг» трестин хана

материалдары бугуругел за-
воду чыл планын күүсиди-
риниң кырында келген. Кол
көртүзүгелер талаз-биле
чыл планын күүсидип алкан
«Тува даг-дугу» комбинат-
тын коллективин бо хүнерде
шалычып ажилдап турар.
Шак мында бедик бугу-
ругелч көртүзүгелерин улет-
пир чүңүчү ачылдында чедип
алганмы? Ол дээрге, күш-
ажылды шып организацин,
күш-ажылдын бугуругелчү-
лүн доктаамал бедиктеп
келгенин, кижил бугуругелч,
коллектив бугуругелч шуудур-
гугу ажилын түнелдири.

Он бир айларын улетпир
планын ниниң биле
102,4 хуу күүсеттиген бол-
таш бир ажилчыга оонаш-
панын бараанын продукция
бугуругел ийн хуу уу-
летпир продукциянын
Улетпир продукциянын
бугуругелч күш-ажылдын
бугуругелчүлүн бедиктеп
иштинде чыл алдын-
нын ачылдында чедип алдын-
ганын өөрчүтүп. Бугу кол-
лективтер шалычып «бу-
жылдаан болза, улетпирчү
ажылдын түнелдерин оон-
да эки турар ийн.

Бичаа-даа чединшиг
нер-биле чергелештир чет-
пестер чок деп болбас. Нор-
дунативтер арым продукция
бугуругел талаз-биле он бир
айларын планын 15 бугуру-
гелге күүсетпей барган.
24 бугуругелер бугуругел-
ин хемчеглерин кудулган.
«Каа-Хем» хөмүр-даш раз-
резин бараанын продукция
бугуругелчин он бир айлар
планын 10 хууга ажыг күү-
седип алза-да, эркен чыл-
дың денелениге көөрдө, ол
көртүзүг 2,9 хуу куду бол-

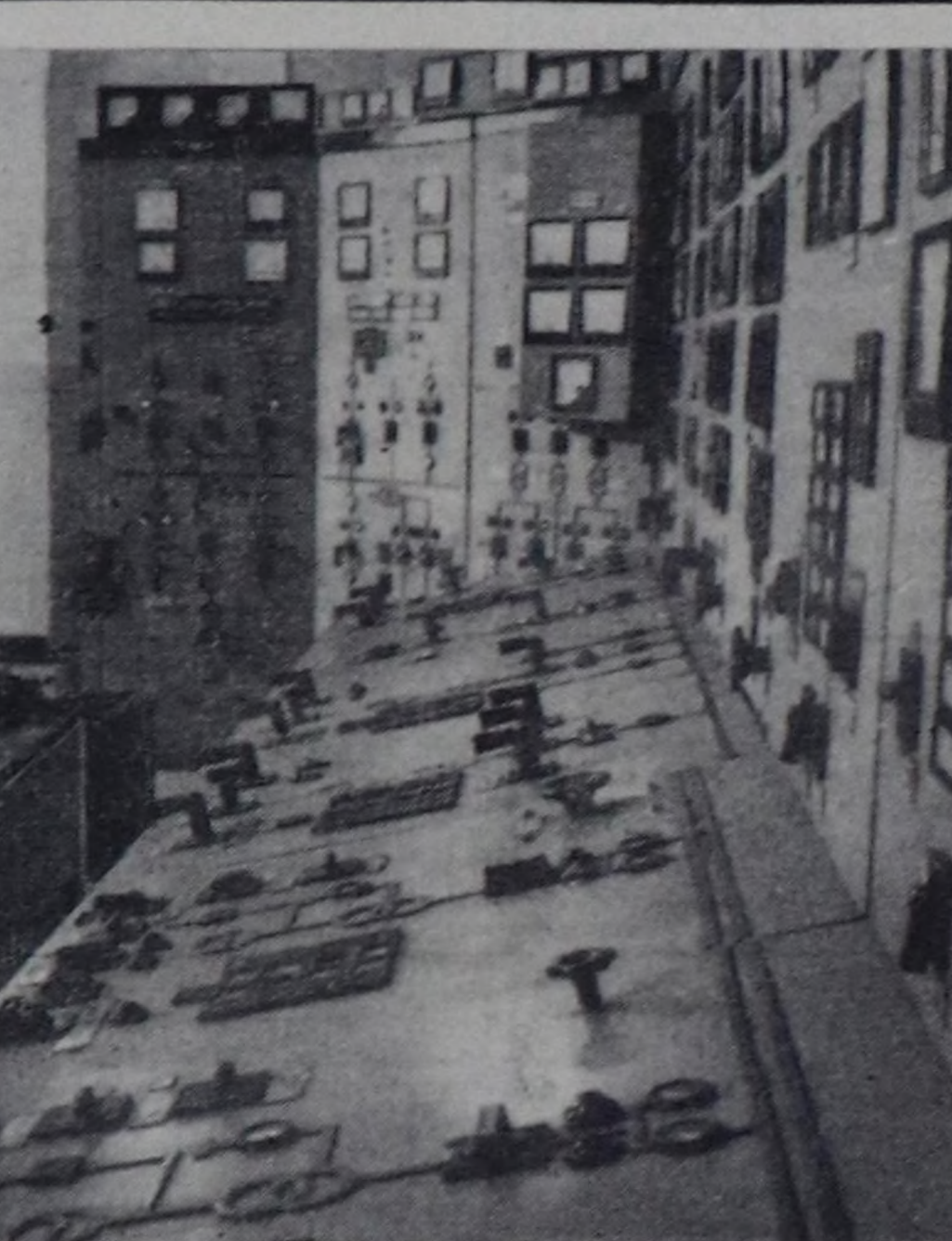
ШЫНАРНЫ ЭКИЖИДЕР ДЭЭШ

Специалистке сөс

процессиянын бугуругел дээш
ажылда чадаркан. «Тува да-
г-дугу» комбинатта беш бугу-
чукта чаалап алыр бугу ар-
галар бар.

Аттестация эртенн продук-
циянын бугуругел турарларын
саны ам-даа хой. Чижээ, «Ту-
дуг кезектери» комбинат ону
71, «Тува сүт тудуг» трестин
демир-бетон кылгылар заво-
ду, «Тува кезе» тудуг» трес-
тин демир-бетон кылгылар
заводу 10 хуузу бугуруп ту-
рар. Уаус чогаалдызынын
уран-шевер уст-тымыжынын
шенелде бугуругелчинде,
Шуурмактын болташ Туран-
нын иш белеткед пункту-
ларинда, Элегес-Аксынын ке-
рамиктер хана материалдары
заводунда, «Шагонтаржик-
строй» трестин улетпир бугу-
ругелдеринин комбинатында
продукция долу-буле атте-
стация эртенн. Аттестация эр-
тенн продукциянын сайгары-
гандан алган органын кү-
рүне бедиктеп кинирери
көрдүнгөн.

СЭКП Төп Комитетинин,
ССРЭ-ийн Министрлер Чөвү-
релдинин «Уаус ажил-агилары-
га эртем-техниктиг депшиле-
ни ажилдарын шапкынчылар
хемчеглер дугайында» 1983
чылдын август 18-те хүлээп
алган доктаалында продук-
циянын аттестациянын дээш
болташ бирги деп ийн кате-
горияга чорударын айткан.
Аттестация эртенн продук-
циянын бугуругелден уштур.
Бичангаш чаа аттестация
чорударын дүрүмүн ССРЭ-
ийн Курстандарттары ажилдап
кылдып турар. Келер чылдан

башкарылга төвүндө ээлчөт
начальниги А. Н. Латункин
биле электик Т. Я. Белкова
олап ажилт үезинде.

Ю. КОСАРЬКОВТУН фо-
тозу.

Ш А Л Ы Ч Ы А Ж Ы Л Д А А Н Б О Л З А...

Санын хонуктар шуужуп
эрте бээр. Каш-ла хонгап
он бирги беш чылдың ушкү
чылын чедип эвтирар бис.
Эрги чылым уел, чаа чыл-
ды уткуп тура кылган ажи-
лымысты, бугуругел үүлени-
ти түнел, ажилымыс үре-
тиндегил болуу дээш
моон сонгаар чүңү кылдыр,
высты баш бурунгаар тода-
радып, канчаар ажилдарын
высты бодаар үе чоокшу-
лаан.

Республиканың улетпир
бугуругелерин эркен он
бир айлара херин базымын
кызыл, бугу-ле кол-кол көр-
гүзүгелер талаз-биле он бир
айларын планын оонад-
ларын чединшиг ботан-
дырал. Продукция сайгара-
рының планын хуусаа бетин-
де күүсеттиген.

Эркен он бир айлара
«Тува даг-дугу» комбинат-
тын ажил-ишчилерин план-
дан дашкаар 7222 тонна
сорттук даг-дугун бугуругел.
«Каа-Хем» хөмүр-даш раз-
резиниң дагжылары 58 муң
тонна хөмүр-дашты казып
тылкан. Бо эркен уенин
иштинде 5,8 муң дөрбөлчүн
метр экин хаалгаларын, 46
тонна колбаса кыдыларын,
771 тонна чалаң сүт про-
дукциянын, 446 тонна дал-
ганын пландан дашкаар бу-
дурган.

Тудуг материалдарын, сар-
жаг, ээртпес суксунар бугу-
ругел талаз-биле чыл
планын база-ла чединши-
гининг күүсеттиген. Кы-
зылдың сүт комбинаты бол-
таш туу-бу заводу сайга-
рыланың чыл планын күү-
седип алкан. «Тува сен-
тедге тудуг» трестин хана

материалдары бугуругел за-
воду чыл планын күүсиди-
риниң кырында келген. Кол
көртүзүгелер талаз-биле
чыл планын күүсидип алкан
«Тува даг-дугу» комбинат-
тын коллективин бо хүнерде
шалычып ажилдап турар.
Шак мында бедик бугу-
ругелч көртүзүгелерин улет-
пир чүңүчү ачылдында чедип
алганмы? Ол дээрге, күш-
ажылды шып организацин,
күш-ажылдын бугуругелчү-
лүн доктаамал бедиктеп
келгенин, кижил бугуругелч,
коллектив бугуругелч шуудур-
гугу ажилын түнелдири.

Он бир айларын улетпир
планын ниниң биле
102,4 хуу күүсеттиген бол-
таш бир ажилчыга оонаш-
панын бараанын продукция
бугуругел ийн хуу уу-
летпир продукциянын
Улетпир продукциянын
бугуругелч күш-ажылдын
бугуругелчүлүн бедиктеп
иштинде чыл алдын-
нын ачылдында чедип алдын-
ганын өөрчүтүп. Бугу кол-
лективтер шалычып «бу-
жылдаан болза, улетпирчү
ажылдын түнелдерин оон-
да эки турар ийн.

Шынар экижидеринин та-
лаз-биле хемчеглерин Кы-
зылдың алгы заводу албайн
турар. Бо үш чылда кидис
болташ бажыга кедер иди-
теринч барык шунтууу бра-
таан. Суй-белетеринин
эстетиктиг каасталганы шы-
нар чок болганындан, оларын
сатылгара үндүрерин чөп-
шээрээди. Чадананың сар-
жаг заводунда сүттүн 67,3
хуузу шынар чок болган.
Мында сметана хирлг болуп
турар.

Социал-хандырылга минис-
терствонун организацин-
ларын бугуруп турар даара-
мылга кылгыларын шына-
ры куду. Чижээ, караа чет-
пестер инителениң өөре-
дилге-бугуругелге комбинат-
нын даараан 330 чоргоан
халтарын 15,2 хуузу бра-
ктаттыган. Дүлөдөр инит-
елениң күжү-биле даараан
576 ажил халтарын 18,2
хуузу багай даарат-
тыган.

А «Тува-швейбыт» катты-
жымшкынын бугуругел-
деринин продукциянын ор-
тууза-биле 43,9 хуузу багай
кылдыган. Шаган-Армада
салбыра ол сан 68 хуу чет-
кен.

«Тувателерадиобиттехника»
каттыжымшкында шынар
база-ла шоолуг эвес. Септе-
тинген магнитофоннар ээлерин-
ге үр уле бараан болгон
турар.

«Каа-Хем» хөмүр-даш раз-
резиниң кышкы үеде
шынар чок хөмүр-дашты
бугуругелерге чорудуп ту-
рган. Оон уржунда туу-бу,
хлеб бугуруп турар бугуру-
гел.

Г. ТОЛКАЧЕВ,
Тыванын курхайгаарал
лабораториясында кидис
начальниги.

АРЫСКАН САЛБЫРЫНДА

«УТКА 25 чыл» совхоз-
тун Арыскан салбырын
Дашты-Сүүр, Кара-Кужур,
Кожай девисээрлеринин
тараа шөлдөргө савап
пресстээр эвенону тургус-
кан. Ол эвенода хоочун ме-
ханизатор Михаил Самбуу,
ажылчынар Кызыл-оол
Кыргыс, Кара-оол Шини-
оол олар 224 тонна савап-
ныска хуусаада пресстел-
шылкын ажилдап турар.
Арыг-Баарында семиртилге
пунктузунче, Арысканда бир
кодан төрүүр инектер тур-
лаанче тракторист Михаил
Хаваа пресстээр савап
сөөртүп чедиргизген. Савап
сөөртүлгези уламчылап ту-
рар.

Ол-ла салбырын баштаар
чери ниниң малын хүр-
менди ажыгар хемчеглерин
алмын уламчылашкан.

Т. ОЧУР-ООЛ,
Улуг-Хем район.

УЕНИ МУРНАВЫШААН

Республиканын Чонун амы-
дыр хайдыралга минис-
терствонун бугуругелеринин
аразында өзүк чылдың план-
ын оонаалдарын күүсидир
болташ ажыг күүсидир дээш
чарыш калбарган. Коллектив
бүрүзү бодунга алган соци-
алистг хүлээгелерин хуусаа
бетинде күүсидир дээш бо
хүнерде шуудурга ажилдап
турар.

«Телерадиобиттехника» кат-
тыжымшкынын бригадала-
рын ортуунда калбарган
социалистг чарыштын муру-
ку одуруунда улус депутат-
тарынын Кызыл хоорай Со-
ветинин депутаты Виктор Вла-
димирович Скинорун радио-
аппаратура септээр брига-
дазын кескигилер чоруп,
бедик көртүзүгелерин чедип
алган.

Бригаданын ишчилери бо
чылын алган социалистг хү-
лээгелерин септээр бирде-
лге күүсидир алган. Олар ам
1984 чылдын март айын
үлүүне киришпир ажилдап
турар. Радиомеханик Анато-
лий Афанасевич көртүзүгел-
ери өске эштеринден бедик.
Чыл планын ол кымны-даа
мурнай күүсеткен.

Мурнакчы бригада чонун
чагыларын чогуур хуусаа-
ныда эки шынарыг кылдыр
дээш кызымаккай ажилдап,
районнарнын чонун амы-
рал хандырылга бугуругелге
эртеледеринин чагыларын ду-
жаар ырак-улак районнарже,
совхозтар төптөргө үлүүш-
кунерин база кылдып турар-
лар.

Л. ОЧУР.

ШЕФТЭЭШКИН

«Сүт-Хөл» совхозтун кон-
тора ажилдакчылары малчы-
нарын чымшыгы ажил-
чинге шеф дузанын көрсөт-
пүшкөн, коданарга чедип,
беседарын, лекцияларын чо-
рууп турар. Совхозта проф-
эвилек комитетинин даргазы
Сулеймар Шывакович Мон-
гушту башталгыч-биле 22
кижи Кара-Чалга салбырын
да Оленин хойжу брига-
дадан кадарчы Кудур-оол
Ооржакты кыштаанга чо-
рааннар. СЭКП Төп Комите-
тинин Чингиз секретары,
Ю. В. Андроповтун Меде-
лени совхозта партия комите-
тинин секретары В. Оолчукай
малчыларга тайылбырлап, чу-
галап берген.

Шефтер 470 баш хол
кажжанын иштин контарды,
куртагалан, малчынын ба-
жынын чутайлаан, кодан де-
висээрин арылап, аштан
бергенер. Ол хун А.О.Оол Шы-
нар, Андрейс Монгуш, Ба-
рымаа Монгуш олар өөрүге
үлөдүгел, идиелкиг ажил-
дааннар. Эмилге ажилда-
чы Наталья Ондар мал-
чынарын кадым хылап,
шунчип, чамдык арга-сумелер-
ин берип, дузанын көрсөт-
кен. СЭКП Төп Комите-
тинин Чингиз секретары,
Ю. В. Андроповтун Меде-
лени совхозта партия комите-
тинин секретары В. Оолчукай
малчыларга тайылбырлап, чу-
галап берген.

Өг-бүлөде ада-уенин кайы
бирээни мөңдөдө, азыра-
дыкчынын чидирген дээш
уруугларына күрүне дуза-
ламызын тыпсыр болгай.
Школада өөренип турар
урууглар ортукма школаны
дооскаш, дээш азы тускай
ортукма өөрелдиге челе-
ринге өөренирин уламчы-
лаанда, ол дузалалымын хе-
вээр алыр бө? Бир эвес
бугуругел чуртук урууглар ол
дузалалымын бир, ийн чыл
абан таварылга, ону эгиди-
п ал болур бө?

И. Дартай-оол,
Улуг-Хемде Ийн-Тал суур-
нун чуртуктамы.
ХАРЫ: Совет хамааты

САКМАНЧЫ

«Күн-ажылдын хосту» совхозтун Эйлиг-Хем салбы-
рынның хойжуу Садар Чудан-оол он бирги беш чылдың
өзүк чылын чединшиг дооурун турар. Ол бо чылын
чүе башка оонаштыр 100 хураганын дооруктурган. Бир
хойдан дүк кыргып алыр план база ажыг күүсеттиген.
Чудан-оол кыштагалашкынын организацин эгелдээш.
Кыштаан ык септен алган. Боду 16 тонна сиегин, бир
тонна будук-бүрүүн белеткен, 15 тонна өдөткү бөлүп ал-
ган.

Мурнакчы малчын Совет Тываның 40 чыл оюнга күш-
ажылчы белеттеринг ужуражыр сорулга-биле кышта-
галашкынын организацин эгелдээш, мал бажын хорат-
пазын, чаш төлдү бурун ажап алырын хүлээгел ажил-
дап турар. Ол келер чылын төрүүр чүе хойга оонаштыр
чүстен эвээш эвес хураганын дооруктурарын болташ хой-
дан-ла 2,5 килограмм дүктү кыргымын социалистг хү-
лээгелге алган.

Чудан-оолдун хой бо хүннерде түлүк төрүп турар.
Оон кол сакманчымын — уруу Рада. Ол ада-незинге чыл-
дың на дузалалыг, ам база чымшыгы болташ хары-
салагы ижин кылдып кирипкен. Рада Кызылдың көдөш
ажыл-агил техникумунун сөөлү курсуунда бот-өөрелд-
ге биле өөренип турар.

ЧУРУКТА: сакманчы Р. Чудан-оол.
М. КАРМАНЫН фотоуу.

ХЕРСОНДА БУДУРУЛГЕ КАТТЫЖЫШКЫНЫ

«Херсонун Г. Петровский аттыг комбайн заводу» деп бу-
дуралге каттыжымшкынын чуртта көдөш ажил-агил машин-
дарын бугуруп үндүр талаз-биле кол бугуругел чера-
ларын бирээш. Күүрууза ажаап алар адым одурулга болта

